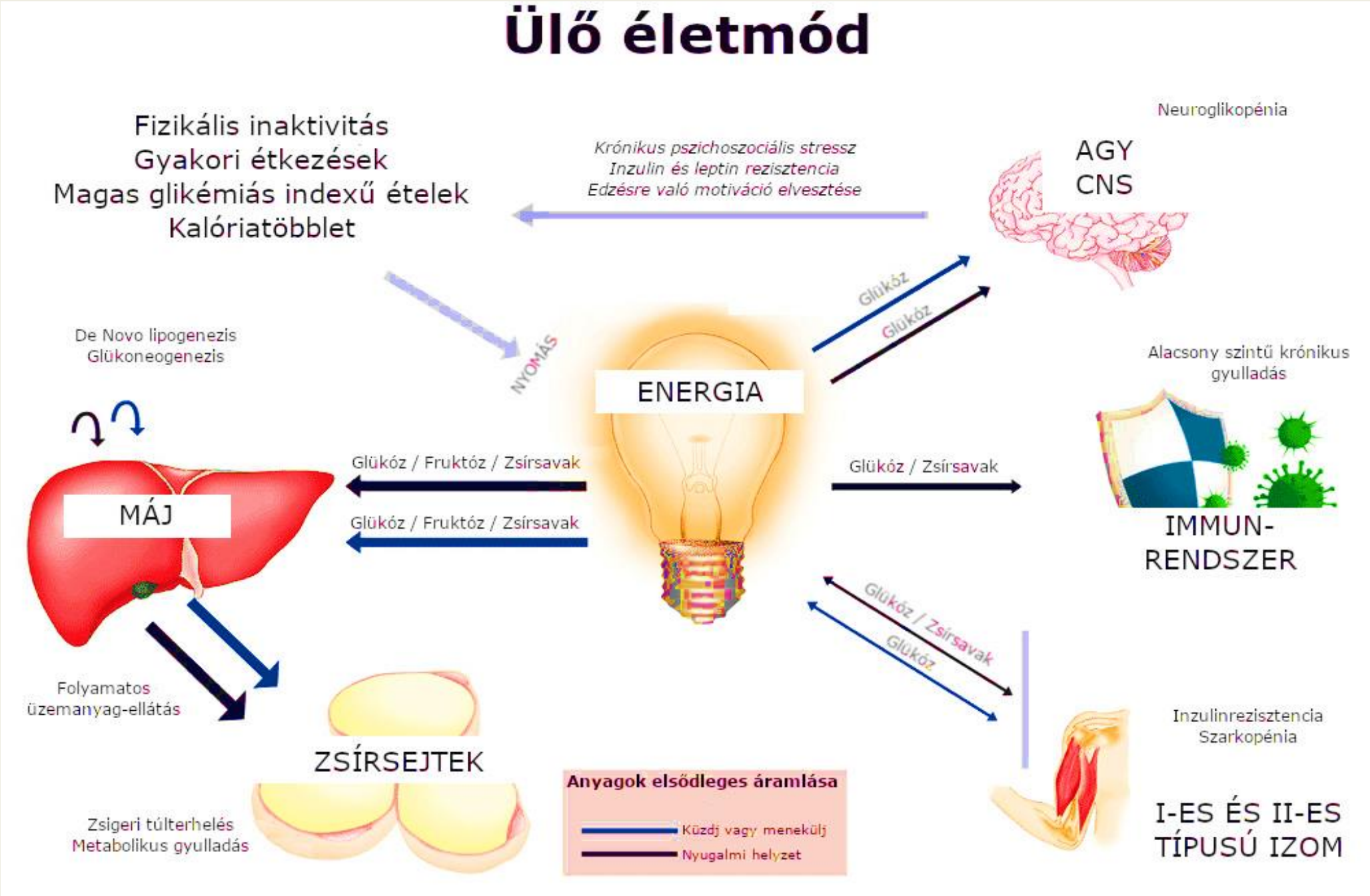

Hátrányos helyzetű felső tagozatos diákok sportaktivitását meghatározó személyi és tárgyi tényezők

Blatt Péterné

Pécsi Tudományegyetem „Oktatás és Társadalom” Neveléstudományi Doktori Iskola

Az emberek többsége manapság túlterhelt, kevesebb a szabadidejük, s a testmozgás mellőzését időhiánnyal magyarázzák (Horváth 2011). A társadalmi-gazdasági fejlődés és a technikai vívmányok terjedése hozzájárulnak életszínvonalunk emelkedéséhez. Ugyanakkor egész életmódunkat átformálják, elkényelmesítik, s személyiségünk kedvezőtlen alakulásához vezethetnek. A mozgásszegény életmód káros hatással van az egész szervezetre, betegségekhez, a szervezet idő előtti öregedéséhez vezet. A váz- és izomrendszer, valamint a keringési- és légző rendszer nem fejlődik megfelelő módon. A kevesebb mozgás következtében kevesebb energiát égetünk el, miközben a kényelmesebb, ám de egészségtelen táplálkozási szokások következtében egyre több kalóriát viszünk be (Kovács 2012b). A gyerekek egyre növekvő inaktivitása a világ számos országában jelent problémát, pedig számos tanulmány bizonyítja, hogy ez a fajta életmód hatással van jövőbeni egészségi állapotukra és életvitelükre is (Karsai és mtsai. 2013). Ezen negatív hatások ellensúlyozásának egyik lehetséges eszköze a sport. Sajnos a társadalomnak csak egy csekély rétege tartja fontosnak a rendszeres testmozgást, melynek jelentőségét az egészségmegőrzésben és a fizikai állapot fejlesztésében, szinten tartásában látják. A fiatalok ilyen fajta hozzáállását nagymértékben a szülői példamutatás hiányára lehet visszavezetni, ugyanis a sportolás szokásrendszerré alakításában nekik kiemelkedően fontos szerepük van. A családok tagjai ritkán sportolnak együtt, s ritkán vesznek részt közösen sportrendezvényeken. Ilyen esetekben fontos szerepet játszik a szemléletformálásban az iskola, ahol egy jól felkészült és személyes példával előljáró testnevelő tanár megfelelő tárgyi feltételek mellett életre szóló indíttatást adhat a rendszeres testmozgáshoz (Hamar, 2005).

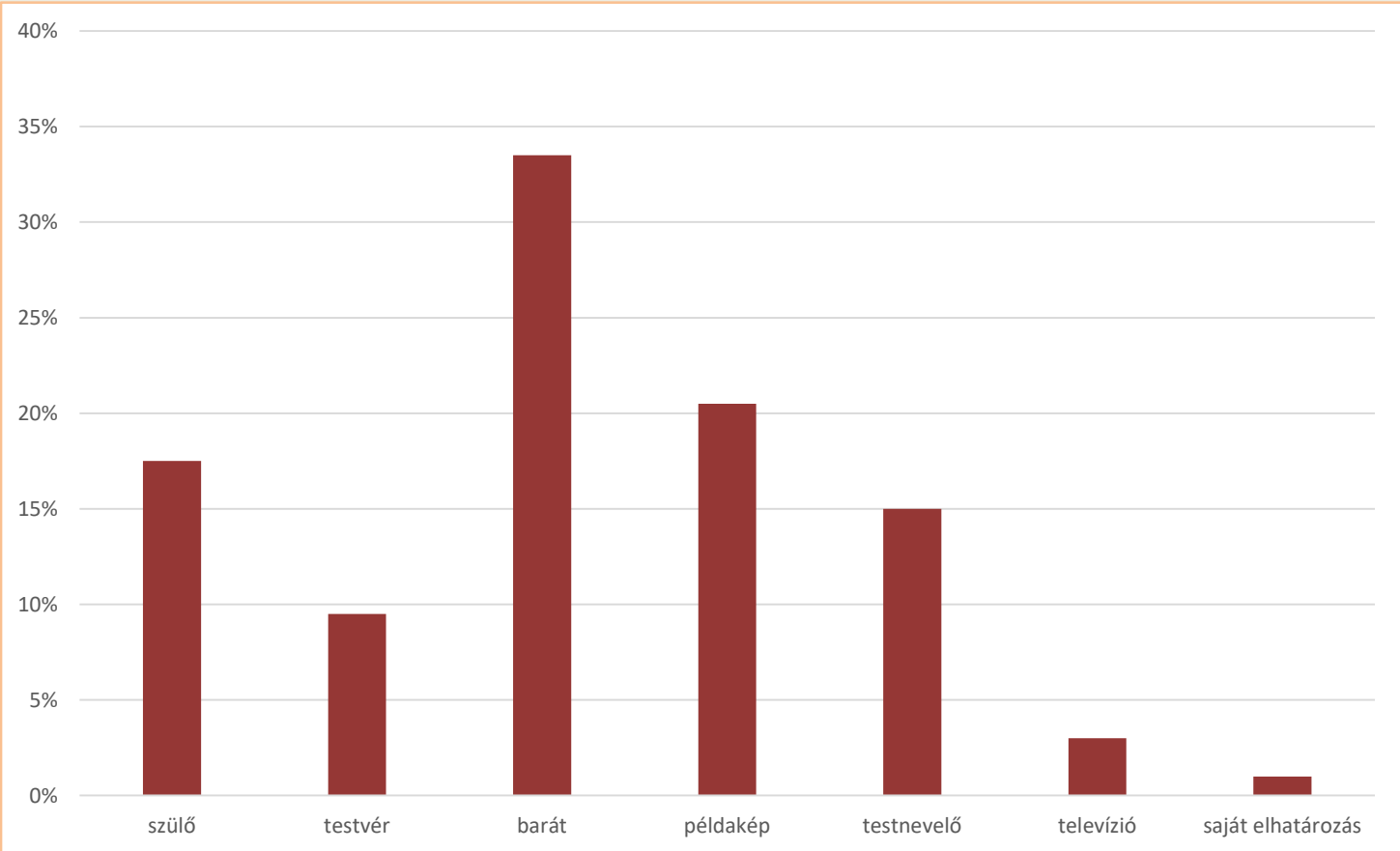
<https://360sport.hu/keseru-pirulak-es-ulo-eletmod-brett-jones-director-of-education/>

Kutatásom célja annak feltérképezése volt, milyen személyi és tárgyi tényezők befolyásolják az érintett korosztály és társadalmi csoport sportaktivitását. A populációból vett mintámba kizárólag pécsi 6-7. osztályosok kaptak helyet, kizárva ezáltal a különböző települések sportolási lehetőségeiből fakadó értelmezési deviációt. Vizsgálatomat kvantitatív kutatási módszerrel, azon belül standard kérdőíves vizsgálattal folytattam le. Saját szerkesztésű kérdőívet használtam, a válaszadás önkéntes alapon és név nélkül történt. A keresztmetszeti vizsgálatom kérdéseire kapott válaszok nagy részének feldolgozása az SPSS 26 statisztikai program segítségével történt. Kereszt táblákat készítettem, s Pearson-féle Khi-négyzet próbákat végeztem. A kapott adatok értelmezésekor szignifikánsnak minden esetben a $p < 0,05$ tekintettem. Az adatok értelmezésekor fontos szem előtt tartanunk azt a tényt, hogy a vizsgálat a COVID 19 járvány második hullámának idején zajlott.

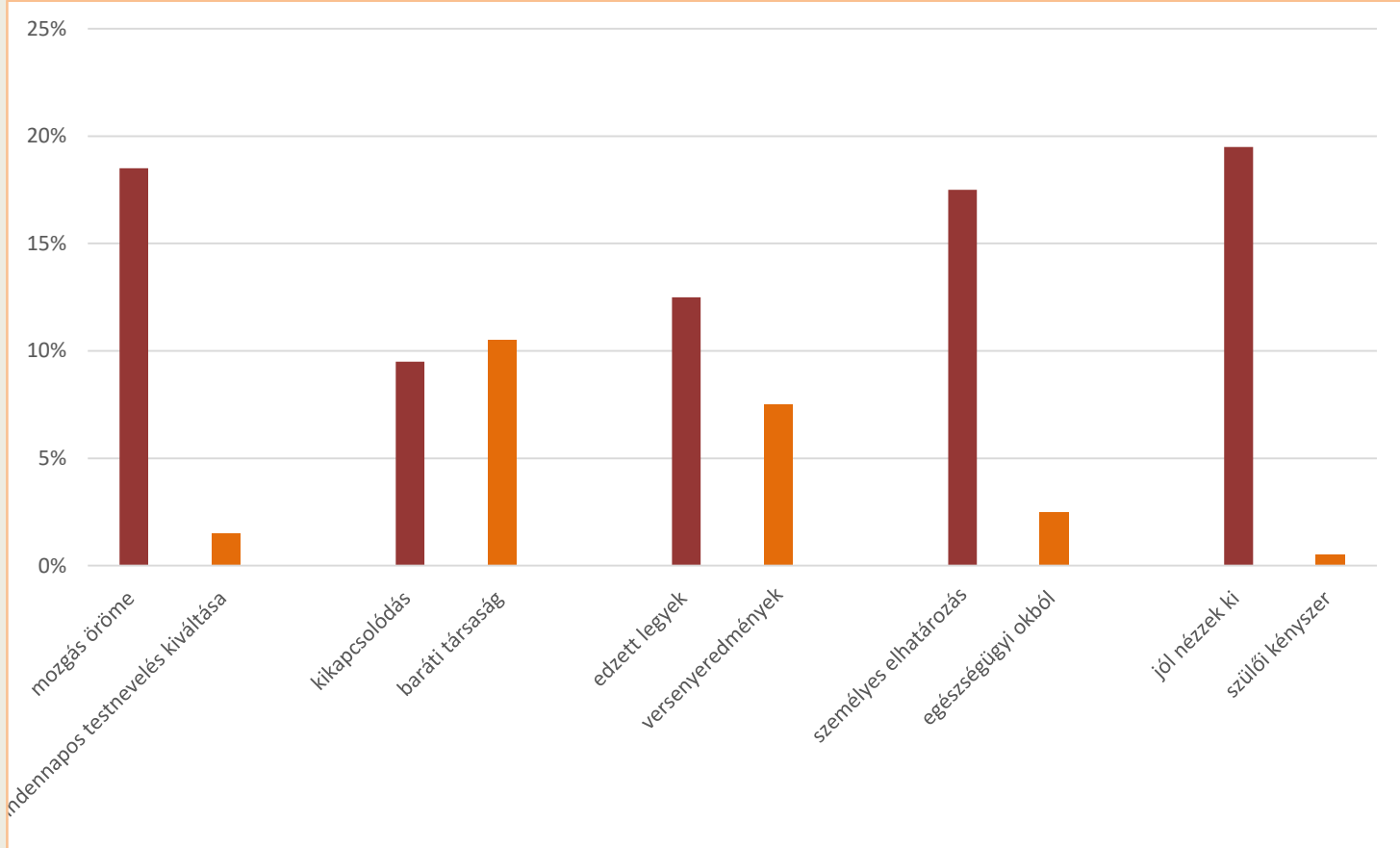
Összesen 184 tanulótól kaptam vissza értékelhető kérdőívet, közülük 74 fő sportolt. A kitöltők átlagéletkora 12,63 év volt, a nemi megoszlás körülbelül fele fiú – fele lány arányú.

Az alapadatok alapján elmondhatom, hogy a megkérdezett diákoknak csupán 40%-a sportol rendszeresen (2-3 éve, heti 2-3 alkalommal), s 55,4%-uk a csapatsportokat preferálja.

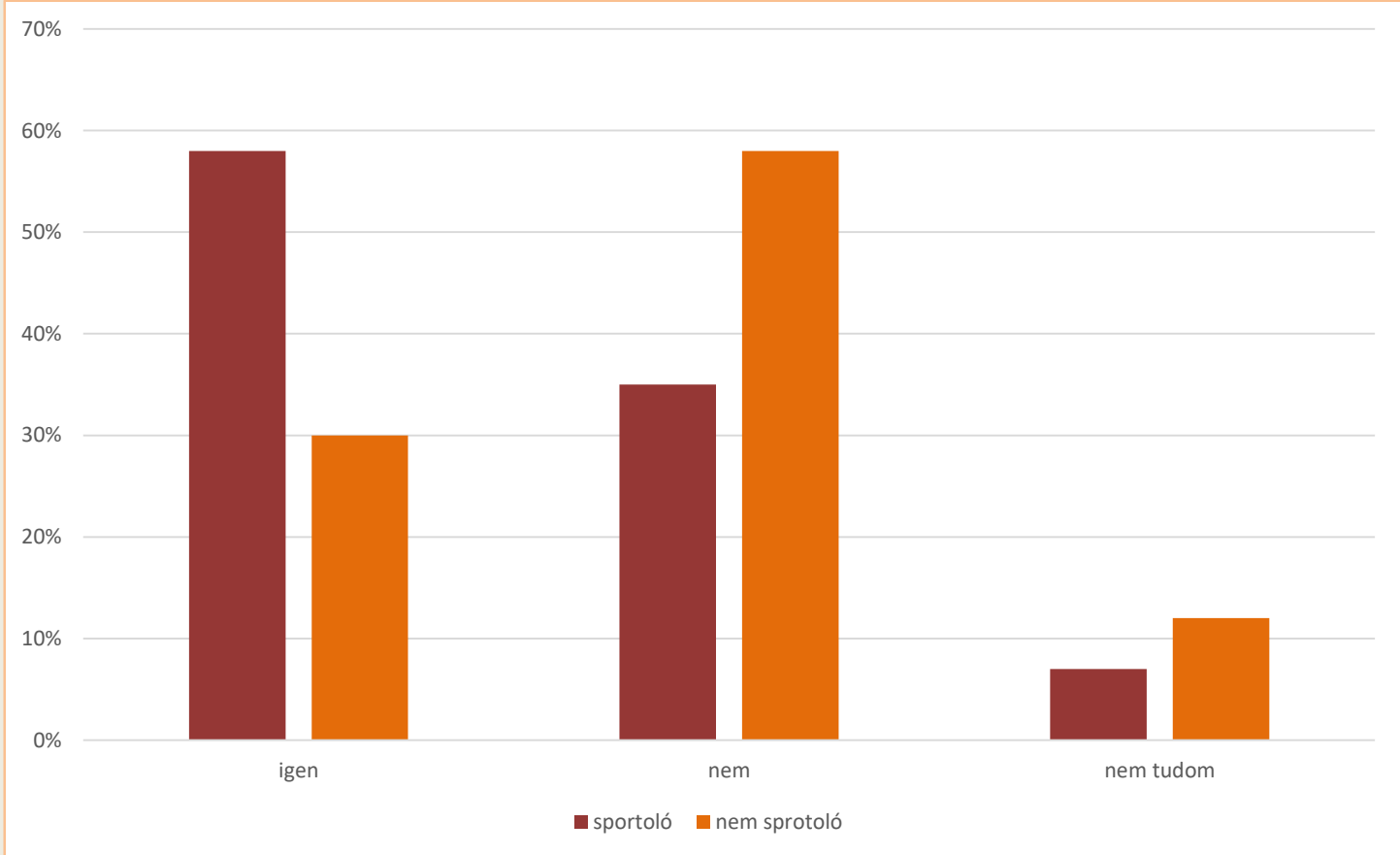
A következő kérdésekkel a sportolás megkezdését kiváltó hatások és motivációs tényezők vizsgálatát céloztam meg. Az első kérdés a sportolás megkezdését befolyásoló személyi és tárgyi tényezők felderítésére irányult. Mint azt a 1. ábrán láthatjuk, a hátrányos helyzetű gyerekekre a barátok gyakorolják a legnagyobb hatást, őket követik a példaképek és a szülők. A testnevelők a negyedik helyen végeztek. A korábbi kutatási eredmények (Rétsági – Ács, 2010; Fintor – Szabó, 2010; Cvetkovic et al., 2014; Blatt, 2020) tükrében kijelenthetjük, hogy a hátrányos helyzetű gyerekek esetében a testnevelők szignifikánsan jelentősebb szerepet játszanak a sporttevékenység megkezdésében, mint nem hátrányos társaik esetében. A következő kérdésnél belső és külső motiváció tényezőket állítottam egymás mellé, s a gyerekeknek a párokból kellett soronként egyet választaniuk. Mint azt a 2. diagram is mutatja, a belső motivációs tényezők - amelyeket a könnyebb összehasonlítás érdekében mindig előre írtam - mindegyik párosnál szignifikánsan magasabb értéket értek el. Ez alól egyetlen páros kivétel, a második, ahol ugyan minimálisan mértékben, de a külső motivációs tényezők kerültek fölnybe. Ez a páros a kikapcsolódás igénye és a baráti társaság vonzereje volt.

1. ábra

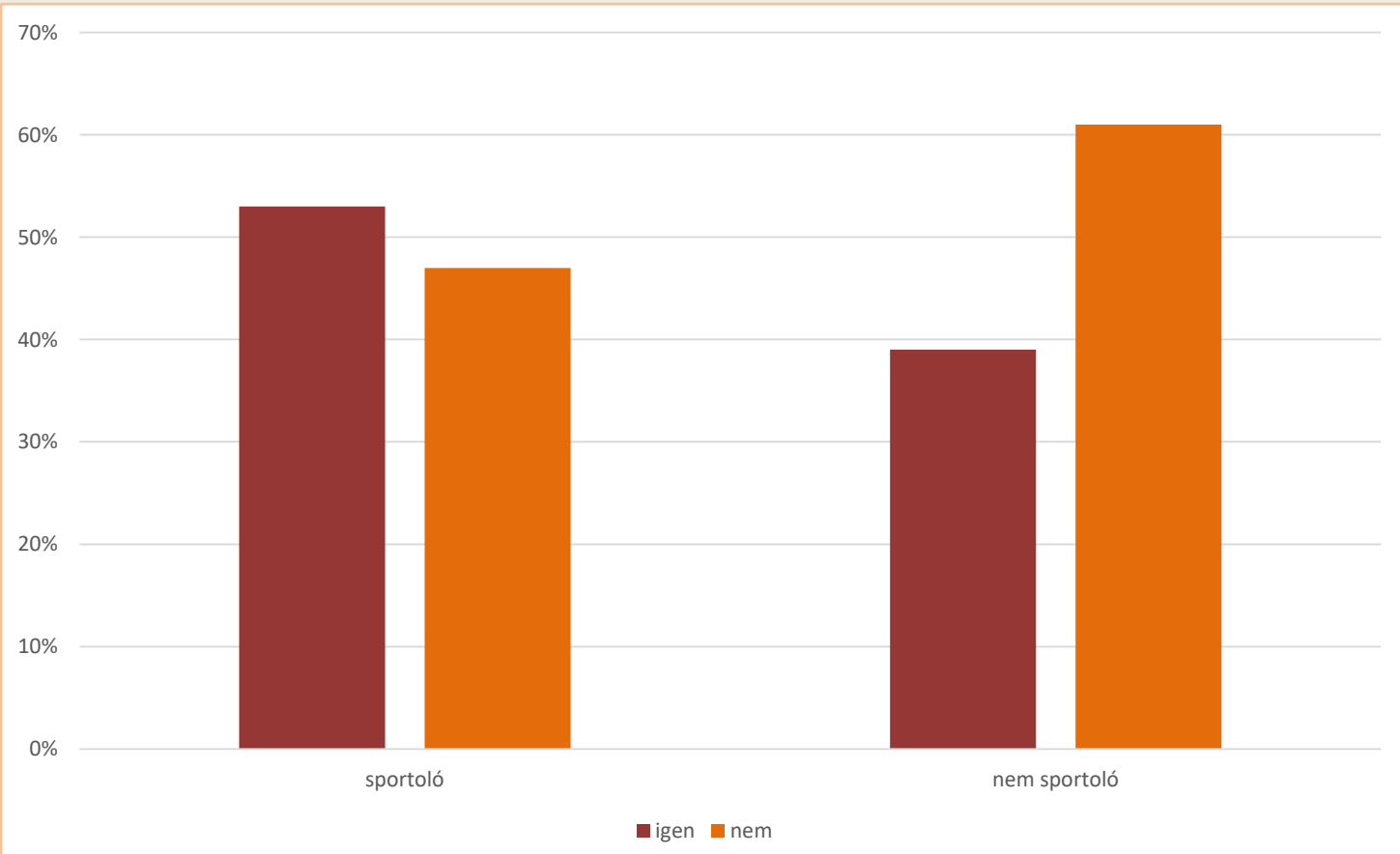
2. ábra

3. ábra

A következő kérdéscsoportok a családtagok egykori és jelenlegi sportolási szokásaira vonatkoztak. Arra voltam kíváncsi, van-e összefüggés a szülők sport múltja, illetve jelenlegi aktivitása és a megkérdezettek sporttevékenysége között. Az adatokat elemezve azt tapasztaltam, hogy a jelenleg sportoló szülők mindössze egynegyedét teszik ki a szülőknél. A szülők korábbi sportolására vonatkozó adatokban igen nagy bizonytalanságot találtam a diákok körében, ami megnehezíti az adatok értelmezését. Ugyanakkor arra enged következtetni, hogy náluk a sport otthon nem beszédtema. Kovács és Velenczei (2009) véleménye szerint a nem sportoló gyerekek többsége nem anyagi okokból nem sportol, hanem azért, mert a családja és saját értékrendje nem tartalmazza az egészséges életmódot, s azon belül a sportolásra való törekvés igényét. Hasonlóan vélekedik Schmiade és Mutz (2012) is, akik szerint a hátrányos helyzetű családok a rendszeres, irányított testedzést és a sportot nem tekintik relevánsnak a gyermek fejlődése szempontjából. Sokkal kedvezőbb értékeket láthatunk a testvérek adatait tartalmazó 3. ábrán. A bizonytalan válaszadók száma itt is alacsony, viszont sokkal nagyobb számban vannak aktívak a testvérek között. A megkérdezettek közül a sportolók és a nem sportolók között szignifikáns eltérés látható. Az előbbiek esetében sokkal nagyobb számban vannak aktív testvérek a családban (58%), míg az utóbbiaknál az inaktív testvérek aránya ilyen magas (58%). Szintén a szülők sportolással való kapcsolatának feltárását célozta a következő kérdéscsoport, amely arra kérdezett rá, hogy hogyan ítélik meg a család különböző tagjai a sporttevékenységet.

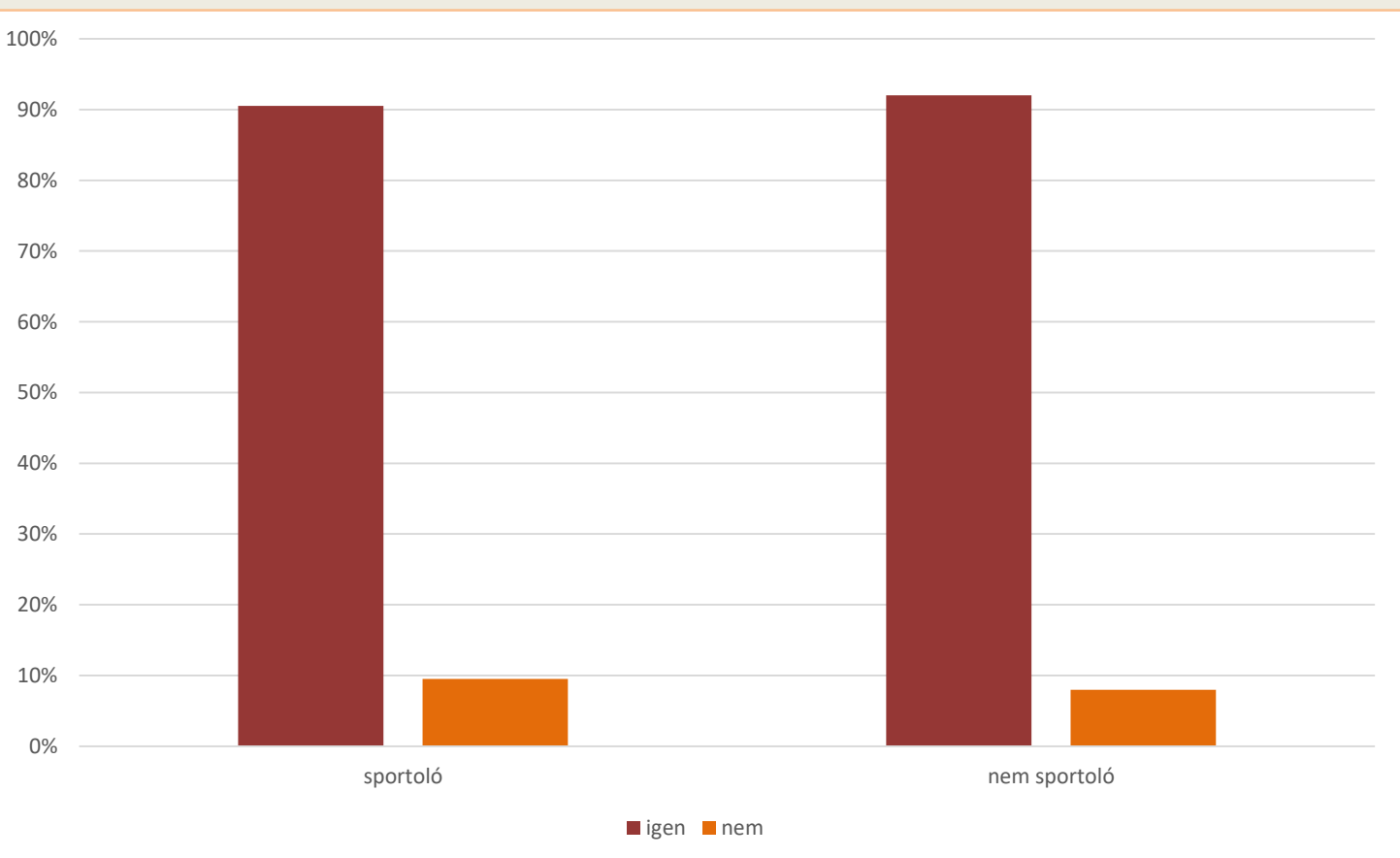
Mindhárom esetben az egészséges jelzőnél találkozhatunk a legmagasabb értékekkel. Közel azonos mértékben tartják a szülők és gyermekeik hasznosnak, illetve fontosnak a sportolást, jelentős eltérés nem mutatkozik köztük.

4. ábra

Kitekintés:

Nélkülözhetetlennek tartanám (akár állami, akár önkormányzati, akár vállalati vagy privát finanszírozás által) olyan közösségi terek létrejöttének és fenntartásának támogatását, ahol a hátrányos helyzetű diákok ingyen, vagy minimális költség, esetleg apróbb feladatok elvégzése ellenében sportolhatnak. Megoldás lenne még a vidékiek utazásának segítése is annak érdekében, hogy minél több sportolási tevékenységhez férhessenek hozzá. A problémák enyhítésére a Magyar Máltai Szeretetszolgálat több támogató programot is kidolgozott.

5. ábra

<http://elteonline.hu/kozelet/2016/05/03/a-szegregacio-es-a-hatranys-helyzet-az-oktatasban/>

A hátrányos helyzet értelmezése

A hátrányos helyzet fogalma az 1960-as években kezdett el elterjedni a köztudatban, miután megszűnt a származás szerinti egyetemi-főiskolai beiskolázás. „Hátrányos helyzetről két esetben beszélnek. Egyik esetben az esélyek egyenlőtlen voltát értik rajta társadalmunk különféle rétegeinek, csoportjainak vagy egyéneinek ún. fölfelé irányuló vertikális mobilitásban. A másik esetben viszont bizonyos állapot megjelölésére szolgál egyes társadalmi csoportok helyzetének jellemzése végett” (Kozma 1975: 18). Napjainkban számos szakterület használja ezt a kifejezést, de kutatásom szempontjából a szociológia és a pedagógiai vonatkozású meghatározások relevánsak. A szociológia társadalmi hátránként értelmezi a fogalmat, melynek számos kiváltó oka lehet, amelyek egy láncolatot alkotnak. A pedagógia a szociológiától eltérően az iskolai eredményességet tekinti a hátrányok értékmérőjének. Az iskolai egyenlőtlenség azt jelenti, hogy nem mindenki fér hozzá az ő képességeinek, adottságainak megfelelő neveléshez, oktatáshoz (Balogh, 2006). Fontos megemlítenünk azonban, hogy nem csak a gyermek lehet hátrányos helyzetben, hanem a család is, amely akkor hátrányos helyzetű, ha nem tudja a megfelelő szocializációs feltételeket biztosítani tagjai számára. Vannak olyan vidékek, amelyek vagy földrajzi fekvésük illetve természeti adottságaik miatt kedvezőtlen helyzetűek, vagy hiányos infrastruktúrával rendelkeznek. Ezeket a területeket szokás hátrányos helyzetű térségeknek nevezni (Pásztor, 2017). Hazánkban ilyen az észak-keleti és dél-nyugati régió. Hátrányos helyzetű lehet még az oktatási intézmény is. Az ilyen iskolákba nagy számban tanulnak hátrányos helyzetű gyerekek, akik hátrányos helyzetű családokból származnak. Ezek az intézmények többnyire hátrányos helyzetű településen vagy településrészen találhatók (Illyés 2000).